

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERKELIJK LEVEN / H.J. Siegers

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN

H.J. Siegers

Denk om **je** roots!

MEDITATIEF

J. Hagg

In goede handen

WANDELEN MET GOD

O.W. Bouwsma

Aardwormen

ACHTERGRONDEN

T.S. Huttenga

Pastoraat aan studenten (2)

KERKGESCHIEDENIS

C. Hoksbergen

Reformatie of tijdelijke twist?

SYNODE-IMPRESSIES

H. Veldman

GS Zuihorn voorlopig klaar

EN VERDER...

Uit de kerken

Meegelezen

DENK OM JE ROOTS!

We ragen dat er in de geschiedenis van de Gereformeerde kerken veel aandacht was en veel werk verzet werd voor Israël. Het evangelie moet hen bereiken. De kerk moet ervoor bezig. Maar in onze kerken werd het wat stil rond dit thema. Er wordt dan nog wel wat geschreven over de staat Israël en de politiek die door haar bedreven wordt, maar over het evangelie voor de Joden horen we maar weinig. Er is bijna geen bedrijvigheid. Wordt het geen tijd om wat meer geluid te loten horen. Dat we niet langer zwijgen?

Grote voorrechten voor Israël

Paulus zegt dat de Joden. "geliefden om der vaderen wil zijn" (Rom. 11:28). Het moet ons opvallen dat hij niet schrijft: ze waren dit vroeger, maar nu niet meer. Ze zijn geliefden van huis uit. Dal was ten tijde van de apostel zo. Is het daarna veranderd. zo kun je vragen. Kunnen we een moment aangeven en zeggen: vanaf toen en toen waren ze geen geliefden van God meer! Dit is toch niet mogelijk. Als je al iets zou willen zeggen dan zou je toch terecht komen bij de kruisiging van de

Here Jezus. Dan roepen ze: zijn bloed kome over ons... Dan kun je zeggen: Hel oordeel roepen ze over zich heen (een onterechte uitleg weliswaar - tiet is de opvatting van de wel bekende 'evangeliste' Jenny Goeree). Maar dáárna zegt Paulus dit nog: geliefden. En die andere typering die hij geeft in Rom. 9: 4.5, zijn ook allemaal tegenwoordige tijd. Zij zijn *Israëlieten*, (ze zijn het nu nog metterdaad), voor hen is de aanneming tot zonen (God nam ze tot zonen aan en dat geldt nog), zij hebben de heerlijkheid en de verhonden en de wetgeving en de eredienst en de beloften (dat

voorrecht heeft God aan hen gegeven). Israël heeft de openbaring van God en de wet ontvangen en was daarmee bevoorrecht boven andere volken. En dan volgt het grootste voorrecht: *uit hen is de Messias naar het vlees* (Christus is uit de Joden geboren, Hij is zelf Jood - verg. ook Rom. 15: X). Dit zijn geweldige, onvergetelijke zaken. En die gel-den voor het huidige Israël, zegt Paulus, ook **al** hebben **ze** de door God gezonden Messias verworpen. De bijzondere positie blijft. Het is immers van oudsher het volk van God. En de Jood die zich bekeert hoeft **zijn** jood-zijn niet te verloochenen, intege-

deel! Het is toch een voorrecht jood te zijn? Dat schaf je niet af en gooi je **niet** weg.

Het verbond met Israël

Het verbond dat God met hen opgericht heeft blijft van Gods kant uit bestaan. Het is onmogelijk dat het woord van God (ook over zijn verbond) vervallen zou zijn, **zegt** Paulus (Rom. 9: h), en het is onmogelijk dat God zijn volk verstoten zou hebben (Rom. 11: 2). Hij zegt het zo **stellig** omdat hier geen discussie over mogelijk is. De Joden die niet tol geloof in Jezus uit Naza-ret komen verbreken van **hún** kant het verbond. Ze verwerpen de Middelaar van Iet verbond. Ze verzetten zich daarmee ook tegen God. **Zij** worden dan vijanden (Rom. 11: 28). Die takken worden van de boom weggekap (Rom. 11: 17,20). Maar God blijft zijn volk zoeken, **het is** immers zijn verbondsvolk van oudsher. Dit verbond kan door God niet verbroken worden. Daar is Hij de betrouwbare God voor, **Deze** roeping van God is onberouwelijk. Hij komt er van zijn kant niet op terug (Rom. 11: 29). Stel je voor! Hoe zeker zouden wij dan zijn van Gods verbond met óns? God noemt zijn verbond met Abraham en zijn nakomelingen (**Israël**), een eeuwig verbond (Gen. 17:7). Dan verklaart God dit niet op een bepaald moment voor vervallen.

In de Bijbel kezen we ook over oud en nieuw verbond. Gemakshalve zegt men **dan** dat Iet oude verbond met Israël geldt en het nieuwe niet de kerk. Het oude verbond (met Israël) is vervallen **en het nieuwe (een niet-Israëli-tisch verbond)** is ervoor in de plaats gekomen. **Maar** zo'n breuk lezen we niet in de Schrift. Wel dat het nieuwe verbond Iet oude **is** opgevolgd. Oud en nieuw zijn dan ook **niet twee aparte** verbon-den, **maar twee bedelingen**, fasen

in het ene verbond met God (Hebr. 8). Deze verandering van inrichting is niet hetzelfde als het negeren of afschrijven van **het** verleden. Met is een minder (oude verbond) en meer (nieuw verbond). Ik ga daar nu niet die-per op in, voor ons doel in dit artikel is dit voldoende.

De boom Israël

Dit spreken over **oud** en nieuw verbond past precies - hoe kan het **ook** anders in de ene Schrift - hij het beeld van Paulus in Rom. 11. De boom (Israël) heeft God geplant. Die boom bleef staan, ook al werden enkele takken weggebroken door God. Het moet wel opvallen dat Paulus het **zo zegt**, "*énkele takken*", terwijl je rustig mag **zeggen** dat meer dan de helft van het volk de Here Jezus heeft verworpen. Toch geeft Paulus zo aan, dat de boom (bijna) helemaal bleef staan! De boom is niet omge-hakt, Hij staat er nog en dan kan het ook **niet** anders dan **dat** God er naar blijft omzien. **God** vergeet - terugkijkend naar het verleden - zijn volk niet. Er veran-dert wel wat. De boom bot uit, want er worden ook nieuwe loten op geënt. Hij wordt voller en bloeit verder, Paulus houdt ons (gelovigen uit het Neder-landse volk, dus niet-joden) van-daag voor: Kijk naar die hoorn. Jullie zijn niet **iets** nieuws waar-mee **God** begon. God zegt: Ik begin helemaal **niet** bij jullie, maar bij mijn uitverkoren volk, de geliefden. En tot hen is in de eerste plaats de Messias **gezon-den** (Hand. 3:26, 13: 32,33 - in deze laatste tekst is 'opwekken' niet bedoeld als opstaan uit de doden, maar heeft de betekenis van geroepen (tot profeet). Jullie zijn als wilde loten van de olijf geënt op de boomstam Israël (Rom. 11: 17,19). Je **groeit** dus op die stam. De christelijke kerk is dus niet een nieuwe hoorn náást

KERNREDACTIE
DRS. G. J. VAN MIDDELKOOP,
PROF. DR. B. KAMPHUIS

OVERIGE REDACTIELEDEN
DR. E.A. DE BOER,
DRS. A.L. TH. DE BRUIJNE,
DRS. I.D. HAARSMA, DRS. P. HOUTMAN,
DRS. B. LUITEN, DRS. K. DE VRIES,
J. WESTERT

MEDEWERKERS:
J.J.D. BAAS, DRS. E. BRINK,
J.M. DE JONG,
DRS. C. HOKSBERGEN,
DRS. A.S. VAN DER LUGT,
DR. J. SMELIK, DRS. M. VELDMAN

REDACTIE-ASSISTENT
H. PRINS, Meulenbeldlaan 159, 7602 XK Almelo,
tel. 0546-870843 E-mail: reformatie@wxs.nl

Alle stukken incl. persberichten en overige redactionele meldingen bestemd voor de Redac-tie aan
De Reformatie, Postbus 24.8260 AA Kampen.
(reformatie@wxs.nl)

UITGEVER
Print Media bv, Bedum Technische Realisatie
Scholma Druk bv, Bedum

ADMINISTRATIE EN ADVERTENTIES
Scholma Druk, postbus 7.9780 AA Bedum
Telefoon 050 - 3013636 Fax 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie).
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg.
ING Bank 66 30 92 620

ABONNEMENT
£ 47,- per jaar Studenten £ 35,- per jaar (bin-nenland), £ 92,50 - per jaar (buitenland)
Opzegging dient 1 maand voor het verstrijken van het lopende kalenderjaar te geschieden.

Losse nummers € 1,20 (incl. Porto)
De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Chr. Blindenbibliotheek voor blind-en en slechtzienden. Tel. (0341) 565477.

ADVERTENTIES
Prijs: F 0,45 per mm Contracttarief op aan-vraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen

ISSN 0165-5191

Israël (zie in het vorige artikel de dialoog visie) of in plaats van Israël gekomen (vervanging visie). Het is ook geen hoorn die straks plaats moet maken voor de oude boom Israël (chiliastisch h visie). Vaar hier gaat in vervulling wat Noach tegen zijn zonen zei: Jafet (gelovigen uit de volkeren) zal in de tenten van Seni (gelovigen iit Israël) komen te wonen (Gen. 9: 27 - verg. de belofte aan Abram, Gen. 12: 3). De gelovigen uit de heidenen zullen de naam van Sions kinderen dragen (Ps. 87). Dit wil Paulus onderstrepen: jullie (uit de heidenen) worden erbij gevoegd - wij (Joden) die tot geloof komen zijn de natuurlijke takken (Rom. 11: 24 j. Paulus plant dan ook geen nieuwe boom, maar hij komt vanuit Israël naar de volken. Het keil is uit de Joden (verg. Joh. 4: 22). Nu God enkele takken weggekappt heeft geeft Hij geen opdracht aan ons om nu de hele hoorn maar om te kappen of je van die saprijke wortel los te maken. Blijf op die wortel. Blijf op je 'roots', kun je vandaag zeggen.

Geen hoogmoed

De gelovigen in Rome keken misschien wel neer op die Joden. Uiteindelijk gaat het toch om ons! God heeft niet hen afgerekend. Maar wees niet hoogmoedig (Rom. 11: 20). Je wordt hij Israël ingelijfd. Er moesten, naar Gods beleid, eerst takken worden weggebroken om plaats te maken voor nieuwe loten. Joden keren zich van Jezus af. En daarom gaat liet evangelie óók naar de heidenen. Maar dit is Gods gheini - dat nu bekend gemaakt wordt - door dit ongehoof van Joden worden anderen door het evangelie geroepen. Over dit geheim schrijft de apostel ook in Efez. 3: 6: gelovigen uit de volken worden mede-erfgenaam. Geen hoogmoed past ons

maar erkenning van de centrale plaats van Israël. Omdat ze deel hebben gekregen aan de geestelijke goederen roept Paulus de gelovigen in Rome op materiële gaven aan de joodse gelovigen te geven (Rom. 15: 27). "Omdat de geestelijke zegen van God in deze tijd (van Paulus. hjs) de volken bereikt vanuit Jeruzalem, zijn de heidenchristenen verplicht de centrale plaats van Israël te erkennen" (J. van Bruggen in Paulus). De wortel draagt u (Rom. 11: 18). Israël is onze bakermat, Paulus noemt de (aartsvaders van de) Joden de eerstelingen (Rom. 11: 16). Zo is Jeruzalem onze moederkerk.

Apostel voor de heidenen

Het doet Paulus zeer en hel verdriet hem heel erg dat veel Joden de Messias niet aanvaardden. Zij zijn ongelovig. De grote meerderheid van zijn volk keert Hem de rug toe. Maar Paulus blijft hen zoeken met het evangelie, omdat God zijn volk blijft zoeken. Paulus is de apostel voor de heidenen (Rom. 11: 13), maar desondanks blijft hij altijd éérs de Joden opzoeken. Hij acht het zijn grote voorrecht om ook (enige) Joden tot bekering te brengen. Hij houdt ook in Rom. 9-11 vast aan zijn grote boodschap van de brief: er is behoud voor ieder die gelooft, maar dat is wel éérs voor de Jood en dan voos de Griek (Rom. 1: 16, verg. 2: 9.10). Dat is niet slechts een chronologische volgorde (dan zou je op een bepaald moment kunnen zeggen dat dit niet meer geldt), maar ook een door God gemaakte heilsorde. Voortdurend wil God - via apostelen en predikers - zich richten tot zijn volk Israël. Paulus zegt Iret zelfs nog, bij zijn laatste verdediging: Christus kondigt het licht aan voor het volk (Israël) en aan de heidenen (Hand. 26: 23).

Uitbouw visie

God heeft nog steeds het behoud van Israël op het oog. Hij wil dat geheel Israël behouden wordt (Kom. 11: 26). Dat betekent niet dat alle Joden stuk voor stuk behouden zullen worden, allen uit de Joden die Gods geloof wil geven. De christelijke kerk en (dit deel van) Israël vormen dan het geheel van Gods volk. We mogen er op grond van de Schrift geen vervanging visie op na houden, maar een groei visie, of een uitbouw visie. De boom wordt uitgebreid. De christelijke kerk is het uitgebreide Israël. Christus zei dat Hij ook de andere schapen, die niet in de joodse stal waren, moest halen om ze samen tot één kudde te maken (Joh. 10: 16). Zo hchhen we als gelovigen uit de volken en uit de Joden samen Abraham tot vader. Met is één gezin. Wij zijn samen huisgenoten van de ene Vader die zijn Zoon wilde geven tot behoud (Efez. 2: 19).

Jaloers maken

Het is stil in de kerk rond Israël. Er moet wat meer geluid komen. Kunnen wij Gods liefde voor zijn volk negeren? En dan gaat her niet over de huidige staat Israël. Maar het volk van de Joden. We zullen er goed aan doen om in het kader van die uitbouw visie er meer werk van te gaan maken. Dat zal tot grote winst voor ons zelf zijn. Paulus zegt dat we hen jaloers moeten maken (Rom. 11: 11, verg. 10: 10). De Joden moeten zoveel van ons zien en merken dat zij, wat wij ontvangen hebben in Christus, ook willen hebben. Dat ze begerig worden naar het heil en alsnog tot bekering komen. Ik denk dat wil je hen jaloers maken je ook contacten met hen zult moeten hebben. Niet via de weg van de dialoog. Maar via de verkondiging van het evangelie. Ik ken wel tegen-

werpen, zoals dat het onze kleine kracht als kerken te boven zou gaan, of dat er gevraagd kan worden of het wel onze eerste taak is. Je kunt ook aanvoeren dat we in de staat Israël nooit als zendelingen aan het werk zouden kunnen. Het lijkt me dat je daar niet mee moet beginnen, maar eerst moet gaan praten over de theologische uitgangspunten. We kunnen wat dit aangaat weer veel van de Christelijke Gereformeerde broeders en zusters leren. Die zijn er al jaren mee bezig. En ik hoop dan ook dat we op dit punt samen verderop zouden kunnen trekken. We kunnen als kerken de Messiasbelijdende Joden in de staat Israël (om ons daartoe te beperken, maar er zijn meer gelovige Joden in de wereld) tot steun (geestelijk en financieel) zijn. Voor hen bidden en helpen bij de verkondiging van het evangelie aan hun volksgenoten. En dan ook veel van hen mogen leren. De Hcgc spreekt over gans Israël. Dit zegt Hij niet van Nederlanders, Papua's of Dajaks. Het is geweldigen Gods genade als vanuit die volken mensen tot bekering komen. Ze zijn behouden. Maar naast die volheid blijft het volle getal van Israël staan.

De Here Jezus is een Jood en geen Nederlander! En Joden zijn zijn naaste familieleden (in biologische zin). Die wil je toch ook graag leren kennen! We doen ons zelf in ons kerkelijk leven tekort als we dit negeren. Miskennis van de plaats van het Joodse volk is ontkenning van je eigen geestelijke 'roots'.

PS. Ik denk dat een heel goede aanzet voor een nieuwe denken in onze kerken over de positie van Israël is gegeven door prof. dr. J. van Bruggen in zijn nieuwste studie, *Paulus, Pionier voor de Messias van Israël*.

Realiteit van de boze

Naar aanleiding van de herdenking van 11 september schreef ds Pieter Boomsma in het Centraal Weekblad van 20 september:

Natuurlijk, het effect van 11 september 2001 is er ook voor ons, die op zo grote afstand leven. We beseffen wees, dat we kwetsbaar zijn. En dat er 'boze lieden' zijn, die denken dat wij hen haten en kapot willen maken en die daarom maar hard gaan slaan. Kwetsbaar, want het kan je zelf overkomen. De wereld is niet veilig, maar dat wisten we toch ook wel? Misschien hadden we het een beetje weggedrukt, maar bijna alles, dat wordt weggedrukt, meldt zich vroeger of later en dan meestal heftig.

De wereld is niet veranderd. Alles was mogelijk in deze wereld. En alles zal mogelijk blijven. Totdat het kwaad definitief verdwijnt. Er kunnen een tijdlang omstandigheden zijn waardoor alles vredig lijkt. Maar wanneer er dan weer een lont in een krui vat valt, komt de realiteit tevoorschijn. En hard. Als er iets veranderd is na 11 september 2001, dan is het iets dat niet nodig zou hebben moeten zijn. Dan betekent dat, dat wij onszelf weer eens in slaap gesust hadden. Alles was immers goed? Alles was onder controle. Wij hebben ons leven en de kwaliteit daarvan in de hand. De hele wereld zelfs. Slaap maar gerust. Vergect het maar. Zeker, ik hoop dat heel veel mensen heel gerust slapen. Maar wij leven in een wereld waarin alles kan gebeuren. Een

wereld met 'een overste', met iemand die doet alsof hij het hier voor het zeggen heeft. die "rondgaat als een briesende leeuw, zoekende wie hij kan verslinden". En jammer genoeg zijn er altijd twee groepen mensen die hem helpen. Zij, die kwaad zoeken en kwaad doen. En zij, die doen alsof er niets aan de hand is, of dat alles wel meevalt en goed komt. De 'toekijkers'.

Jozua zou zeggen: "Kies dan heden wie u dienen zult".

Van grote lijnen naar details

Ds H. de Jong publiceerde voor de zomervakantie in Opbouw drie interessante artikelen over de theologische ontwikkelingen in de twintigste eeuw. De negentiende eeuw keek naar het grote geheel, de twintigste mankte zich sterk in her detailonderzoek. De Jong zou willen dat we weer wat meer naar eenheid zouden gaan toewerken.

Zou er wel een eeuw te noemen zijn waarin zoveel nieuwe ontwikkelingen begonnen zijn en waarin daarop zo sterk en veelvuldig in geesteswetenschappelijke en dus ook theologische zin is gereageerd? Veelheid en veelsoortigheid zijn daarvoor wel de sleutelwoorden.

Het universele van de negentiende eeuw

Om een vergelijking met de negentiende eeuw te maken (met een behoorlijke overloop trouwens tot in de twintigste eeuw toen): Was dat niet de eeuw waarin de rust gevonden werd voor de grote, samenvattende standaardwerken op theologisch gebied, zoals het Lehrbuch der Dogmengeschichte van Adolf von Harnack (drie delen: eerste druk 1886ev) of de Gereformeer-

Lees verder op blz 7

'...niemand zal ze uit mijn hand roven!'
(Johannes 10:28)

Zie je het voor je?
Een enorme hand moet dat **wel** zijn.
Meer dan mensenmaat.
Echt niet voor mij **privé** alleen.
Dat lijkt wel zo op de kaart op het prikbord boven het ziekbed.
En soms kun je het persoonlijk zo ervaren.
Maar de werkelijkheid is nog veel mooier!
Een hele kudde past in die hand.
Een menigte die niemand tellen kan dan de Eigenaar van die hand.

Hoe is het begonnen?

Het begon heel gewoon.
Met nieuwsgierige handjes.
Die speelden met mamma's ketting tijdens het drinken.
Handjes die lekker wilden rommelen in pappa's houtkrullenhoop.
Handjes die leerden bidden en danken.
Leerden groeten en hulpvaardig uit de mouwen te komen.
Handjes werden handen – handen met een **laag** cult.
Dat gaat zo als je in de leer bent als timmerman.

En toen?

Toen zag de ziener van Israël in zijn hand de wan.
Maar is dat niet héél ver vooruitgekeken?

Ik zie alleen nog maar die hand zich uitstrekken naar een melaatse,
de onaanraakbare aanraken.
De hand geneest, vat de dode hand van het **meisje** en ze ontwaakt,
grijpt de waterwandelaar-met-het-te-kleine-geloof.
Ik zie hoe de hand zegenend het land doortrekt.
brood blijft breken en breken en breken tot ieder meer dan genoeg heeft.
Wat **deze** hand vindt om te doen is werkelijk ongekend op aarde!
Een Meester die eigenhandig de voeten van zijn leerlingen wast....

Hoe liep het af?

Ik zie **Hem** vallen in de handen van de mensen.
Dat belooft niets dan slechts.
Verraden nota hene door één die tegelijk zijn hand stak in de Bevrijdingsschotel.
Vlak voor de handboeien omgingen raapt zijn barmhartige rechterhand
nog een afgehouwen oor van de grond en genezen is het.
Daar gaan de spijkers: een voor een doorboren **ze zijn** handen.
Zijn zegenende handen – nu hoven het volk: 'Vader vergeef...'
Dan liggen ze stil, deze handen.
in de stilte van het graf..

Maar op de derde dag...

Daar gaan ze weer.
Actief vouwen ze de grafdoeken.
breken ze het brood aan huis,
diezelfde avond nog,
worden ze getoond: met **lidte**-kens en al – **dezelfde** handen!
Ze gaan door met zegenen.
Zegenend verdwijnen ze uit het zicht.
Zegenend zullen ze weer in zicht komen.
Zegenend zullen ze intussen ieders leven vergezellen van wie zich maar wil laten zegenen.

En die wan dan?

Is er hier een wan in zijn hand – klaar om kaf **van** koren te scheiden?
En die sikkel dan? Die Hij gaat zenden om te oogsten....
Inderdaad: oogsttijd zal het zijn.
Maar wees niet bang: niemand zal ons uit zijn hand roven.
Beloofd is beloofd.
We zijn in goede handen – alle dagen van ons eeuwige leven!

Ds. J. I Hagg is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Zuid

wandelen met God

J e bent bezig met een preek. Uit Prediker Je komt er de woorden tegen: "God is in de hemel en jij bent op de aarde"... En dat staan dan in het kader van een bescheiden opstelling tegenover de Here. Je slaat na wat anderen daarover ooit opmerkten. De kanttekeningen bij de Statenvertaling geven bij die tekst aan (Pred5:7): "maar men moet voor zijn hoge majesteit verschijnen in alle nederigheid en ootmoedigheid, geduchte zijnde dat wij aardwormen zijn".

Je leest het met een glimlach. En je denkt: zouden ze het echt gemeend hebben toen? Of zou het een vorm van onechte bescheidenheid zijn? Want ook in die tijden dacht men toch lang niet altijd even klein van de mens. En toch staat het er. Weliswaar als kanttekening en je komt die woorden zo in de bijbel ook niet tegen, maar toch... het zet je aan het denken. 450 jaar geleden is het dat men dergelijke dingen neerschreef en niet alleen maar in de kanttekeningen. Sommige oud-vaders konden er wat van! En je komt het nog tegen binnen bepaalde afdelingen van het gereformeerdendom. K.Schilder becommentarieerde de uitwassen ervan in een paar artikelen (zie Om Woord en kerk III, Tale Kanaans).

Nee, wij praten al lang niet meer zo. Ook niet op de manier van de Kanttekenaren. Ook niet op de manier van het oude Israël. Want wees eerlijk, wie zingt er uit volle borst Psalm 22:3: "ik ben een worm, geen man", al is dat nog zo messiaans bedoeld? (Stel dat je Ps.22 überhaupt uit volle borst zou kunnen zingen...). Je glimlacht als je zoiets leest over die aardwormen. Of het

irriteert je. Moet dat allemaal nog zo gezongen worden? En is het geen duidelijk bewijs dat we de Kanttekeningen dicht moeten laten? Die woorden horen bij het pakket van de ver-van-mijn-bedshow. Zo praat je niet over de mens, niet over jezelf.

We hebben geleerd daar anders over te denken. We mogen Gods kinderen zijn. Kostbaar in zijn ogen. Hij gaf zijn Zoon voor je, belooft je toekomst en geeft je geloof. Zo waardevol ben je in Gods ogen. Een parel in Gods hand, zingen we. En het is allemaal en helemaal waar. Heel kostbaar en heel bijzonder. We mogen er diep dankbaar voor zijn dat **wc**, op het spoor van het verbond dat God met ons aanging – zo in zijn Vaderhart mogen kijken, om Jezus'wil. Aardwormen? Nee, geliefde kinderen!

Wat is er gebeurd dat we binnen een aantal eeuwen het begrip voor dergelijke uitdrukkingen zijn kwijtgeraakt? Er is een heleboel gebeurd, op alle gebieden. Wetenschappen stuwden de mens hoger op: hij werd steeds meer autonoom, zichzelf bewust als redelijk, denkend mens. Ik

ben geen filosoof, maar dal dal een geweldige invloed heeft gehad op hoe de mens aankijkt tegen God mag wel duidelijk zijn. De impact van het afhankelijk van God zijn heeft plaats gemaakt voor de gevoelens van verworven rechten. Gevoelens als: ik, mens! Vlak me niet uit. En dat willen we natuurlijk ook helemaal niet.

Maar al denkend over die aardwormen, die we zijn, bedenk je ook of het soms waar zou kunnen zijn dat we als het om de Here gaat toch wel heel veel zijn kwijtgeraakt als het gaat om hoe we ons tegenover Hem opstellen?

Zouden er nog veel mensen bijvoorbeeld geknield bidden? Knielen door je voor iemand die hoger staat dan jij. En dat is eigenlijk niemand meer in onze samenleving. Maar God? Mensen spreken over de Here alsof hij hun beste vriend is. Maar voor vrienden kniel je niet. Je bent gelijkwaardig immers? Maar God is heilig. En wie verschijnt voor zijn hoge majesteit – ooit – zal dat onmiddellijk aanvoelen en door de knieën gaan. Verschijnen voor Hem doe je hier ook, schreef de Prediker. In je gebed, in de kerkdienst bijv. waar je Hem ontmoet in Woord en sacrament. Ook in de kerkdienst knielen we niet (meer). Of dat van de juiste houding getuigt wordt voor mij steeds meer de vraag.

Want het is waar: God is in de hemel, en wij zijn op de aarde. Jezus leerde ons het te zeggen: Onze Vader, die in de hemel

woont... Bescheidenheid siert ons, als mensen. Ook als zijn kinderen.

Er wordt veel gesproken over verootmoediging. Over kerkelijke gebeurtenissen, over verschrikkelijk veel dingen die ooit verkeerd gingen. Daarin zie je ook dat we om zo te zeggen 'aardwormen' zijn: mensen op dit ondermaanse, zonder overzicht en maar ten dele kennend. Vluchtig en vergankelijk. Je verootmoedigt je voor elkaar. Ook voor God? Want daar gaat het de Prediker om dat je, eindig als je bent, steeds weer opziet tegen de eeuwige God. Hem met ontzag en eerbied nadert. Hij blijft God, heilig, heerlijk en noem maar op. En al is het duizend keer waar dat Hij je Vader is en belooft te zijn, je vriendje wordt Hij nooit. Het is juist zo geweldig uitzonderlijk dat we mogen en kunnen spreken tot Hem. Omgaan met Hem! Elke keer weer.

Het zou wel eens kunnen zijn dat, als we die bescheidenheid tegenover de Here en zijn Woord weer leren, er tijden komen waarin we elkaar weer herkennen als arme zondaars, die het van Jezus alleen moeten hebben en dat er dan ook een heleboel gekrakeel kan wegvalen. Waarom? Omdat je je misschien dan meer bewust bent van het feit dat je overal voor Gods aangezicht leeft, spreekt en doet...

Aardwormen... we zullen onszelf vast niet meer op een dergelijke manier karakteriseren. Dat hoeft ook niet, denk ik. Maar de houding die eruit spreekt tegenover de Here, de Almachtige God zou ons niet misstaan! Wie mag wandelen met God zal toch onder de indruk blijven dat Hij zich daartoe wil geven!

(vervolg van blz 4)

de Dogmatiek van *Herman Bavinck* (vier delen; eerste druk 1895ev) of de Encyclopaedie der Heilige Godsgeleerdheid van *Abraham Kuyper* (drie delen; eerste druk 1893ev). Veel theologische werken van encyclopedische allure zagen in de negentiende eeuw het licht, geschreven door enkelingen die daarnaast nog een menigte boeken meer produceerden. Je staat er versteld van dat ze dit allemaal hebben gekund! Zij zorgden voor een *theologisch raamwerk* waarbinnen de geleerden van de twintigste eeuw hun bijstellingen en nuances beproefden. Zij waren universeel, hetgeen ook wel hierin tot uitdrukking kwam dat ze zich bij voorkeur op dogmatisch gebied bewogen, het terrein waarop immers niet alleen de verschillende lijnen van de theologische wetenschap samenkomen maar waar ook de confrontatie met de filosofie als de 'dogmatiek' der andere wetenschappen plaats vindt.

Twintigste eeuw: tijdperk van detailonderzoek

Daartegenover vertoont de theologie van de twintigste eeuw een meer fragmentarisch karakter. Het is de eeuw waarin de vakdisciplines in een brede uitwaaiering naar voren zijn gekomen. *Grote concepties zijn zeldzaam geworden*. Natuurlijk is daar als grote uitzondering *Karl Barth* bij te noemen, met zijn *Kirchliche Dogmatik* (vier delen, dertien banden; eerste druk 1940ev), en voor wat ons taalgebeid betreft zouden de namen van de denkteologen *Oepke Noordmans*, *Heiko Miskotte*, *Klaas Schilder* en *Hendrik Berkhof* te vermelden zijn, maar in het algemeen overwegen toch,

vooral in de tweede helft van de vorige eeuw, de detailstudies. De theologie is ook *meer beschrijvend* geworden, *meer leeswerk dan denkwerk*, *meer voorzichtig dan stellig*, meer descriptief dan prescriptief. Veel academische proefschriften beschrijven hoe een bepaalde coryfee over een bepaalde idee of item heeft gedacht. Historische nauwkeurigheid is daarbij het voornaamste criterium.

Vrijblijvendheid ligt op de loer. Er zijn voor dit detaillisme wel verschillende verklaringen te geven. In de eerste plaats is onze tijd jachtiger geworden, waardoor voor een wat afstandelijker kamergeleerdheid minder tijd en plaats is. En in de tweede plaats is het veld van onderzoek, vooral op bijbelgebied, enorm gegroeid. De geweldige stroom van informatie leidt bepaald niet automatisch tot een ontwikkelen van eigen gedachten. En dan is er natuurlijk ook de toenemende ingewikkeldheid van het moderne leven, waarin voor eenduidige oplossingen steeds minder plaats is. Om enigszins aan het euvel van de versnippering te ontkomen die van het detaillisme het gevolg is, werken daarom de geleerden tegenwoordig meer dan vroeger in teamverband. Maar hoe te verontschuldigen deze voorzichtigheid en deze verkrumpling ook zijn, het blijft een groot bezwaar tegen de twintigste-eeuwse theologie dat daarin de dogmatiek in de engere zin van het woord onvoldoende tot haar recht komt. *De samenvatting ontbreekt teveel*, daarvoor leunt men eigenlijk nog tegen de grote denkers van de negentiende eeuw aan. Want als men volstaat met het bestrijden van hun conclusies stelt men zijn afhankelijkheid van hen ten toon.

PASTORAAT AAN STUDENTEN 2

T.S. Huttenga

achtergronden

In mijn vorige artikel heb ik willen aantonen, dat het goed is dat de kerk speciale pastorale aandacht aan de studenten geeft. De geschiedenis en de bijzondere positie van deze groep maken mijns inziens duidelijk, dat dit zonder meer zo is. In dit artikel geef ik aan, hoe volgens mij deze gerichte zorg het beste kan worden gegeven.

Niet beter, wel anders

Wanneer het om bijzondere aandacht voor studenten gaat, rijst vaak de gedachte dat studenten beter zijn dan andere kerkleden. Deze gedachte wordt niet geuit, als de speciale zorg voor gehandicapten ter sprake komt. Uiteraard heeft dit alles te maken met het klimaat in onze huidige Nederlandse samenleving. Daarin hebben een hoge intelligentie en het 'hoogopgeleid zijn' grote waarde.

In dit klimaat ademen wij en het heeft ook invloed op ons. Vooral ook, omdat het verstand binnen de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) toch al een belangrijke rol speelt.

Maar wie de bijbel kent weet dat het belangrijkste van de mens is, dat hij geschapen is met de bedoeling om het beeld van God te vertonen.¹⁾ Met het oog daarop heeft de mens zijn verstand gekregen, maar net zo goed gevoelens, een kunstzinnige aanleg, de vaardigheid om iets te maken, het vermogen om lief te hebben enzovoorts. Als mens heb je een hoofd, maar ook een hart en handen. Onze gevoelens ondervinden de gevolgen van de zondeval, maar ons verstand niet minder. Er is dus geen enkele reden om een intelligent iemand te verheffen boven een handige

vrouw of man of hoven iemand met een sterk ontwikkeld gevoelsleven.

Over het algemeen zullen studenten én afgestudeerden zelf dat ook niet doen of niet willen dat het gebeurt. Intelligente mensen zijn vaak heel beschieden mensen. Zij weten ook wat zij niet weten. Zij zijn zich vaak meer dan anderen bewust van hun beperkingen.²⁾

Toch zijn ze, in zekere mate, wel anders. Dit kan onder andere tot gevolg hebben, dat structuren waar andere kerkleden zich veilig hij voelen voor hen juist een belemmering zijn. Dit hoeft niet direct te betekenen, dat die structuren dan meteen als op hen niet van toepassing moeten worden verklaard. Maar wel, dat in elk geval de vraag kan worden besproken of hier niet iets veranderd kan worden. Uiteindelijk zijn structuren niet heilig. Blijkbaar beseffen wij dat ook, want inmiddels is er iets veranderd aan de kerkelijke positie van studenten en andere jongeren.

Het gastlidmaatschap voor jongeren

In januari 1995 plaatste de Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt) van Rotterdam-Centrum een noodkreet in verschillende ker-

kelijke bladen. Studerende jongeren, zo zei deze kerk, geraken vaak tussen wal en schip. In de gemeente van de ouders denkt men, dat de kerk in de stad wel om hen denkt. In de stad gaat men er vaak vanuit, dat de thuiskerk hen niet vergeet.

Hierdoor kan het gebeuren, dat een jongere allang niet meer naar de kerk gaat en zelfs niet meer in God gelooft zonder dat hij daar ooit over gesproken heeft met een ouderling of predikant.³⁾

In 1997 vergaderen in de Plantagekerk in Zwolle afgevaardigden van een aantal gemeenten die onder hun leden veel studenten tellen. Dit heeft uiteindelijk tot resultaat, dat door een aantal particuliere synodes aan de Generale Synode van Leusden 1999 wordt voorgesteld om een gastlidmaatschap in te voeren voor jongeren die in de kerk waarvan zij lid zijn vaak niet aanwezig zijn. De Synode van Leusden voerde deze vorm van lidmaatschap in.⁴⁾

Bij deze nieuwe vorm draait het om de vraag, waarvoor de student het zwaartepunt van zijn kerkelijk meeleven ligt. Ligt dat in de kerk van zijn ouders dan blijft hij daar lid en wordt hij gastlid in de plaats van zijn studie. Ligt dit zwaartepunt evenwel in de stad of in het dorp waar de universiteit of hogeschool staat, dan wordt hij daar lid. De kerk van zijn ouders noteert hem dan meteen als gastlid.

Het belang van deze regeling is, dat studenten hierdoor zowel in beeld zijn bij de kerk van hun ouders als bij de kerk in de

plaats van hun studie. De kans dat zij nu tussen wal en schip geraken is duidelijk minder groot.

Dit is een goed voorbeeld van het aanpassen van een kerkelijke structuur ten dienste van het heil van kerkleden. De gelovigen zijn er niet voor de structuren. De structuren zijn er voor hen.⁵⁾

Al moet een verandering natuurlijk wel goed beargumenteerd worden. Maar dat is in Leusden gedaan.

Specificatie binnen de kerk

Wat aan bepaalde categorieën gemeenteleden speciale aandacht gegeven wordt, is op zich niet bijzonder. Voordat een ambtsdrager een bezoek brengt, zal hij zich afvragen bij wie hij straks binnenkomt. Is het iemand die studeert, werkt of niet meer werkt? Wat voor werk deed of doet de broeder of zuster?

Woont hij of zij alleen of gaat hij als ambtsdrager op bezoek bij een echtpaar of gezin? Is hij of zij gezond, succesvol, of kampt het gemeentelid met problemen? Hij stemt zijn bezoek daarop af. Naarmate hij minder vertrouwd is met de situatie die hij aan zal treffen, kost hem dat meer voorbereiding.

Op zich is het mogelijk, dat een ambtsdrager aan alle kerkleden die hij bearbeiten moet de zorg verleent die zij nodig hebben. Maar het kan ook anders. Vaak gebeurt het ook anders. Wat is vaak de praktijk? Ambtsdragers hebben het druk. Daardoor komen zij niet altijd toe aan voldoende voorbereiding van al hun bezoeken. Zelfs kunnen niet altijd alle bezoeken worden gebracht. Gevolg hiervan kan zijn, dat een aantal bezoeken goed is. Dat zijn de bezoeken aan de gemeenteleden, die de ambtsdrager meteen begrijpt, bijvoorbeeld omdat er verschillende

contactpunten zijn tussen hem en hen. Andere bezoeken verlopen minder goed of zelfs slecht. Dat geeft frustratie aan de kant van de gemeenteleden. Tenslotte komt de ambtsdrager niet zovaak. Het geeft ook frustratie aan de kant van de ambtsdrager. Hij heeft het druk. Niet iedereen kan of wil ambtsdrager zijn. En dan valt ook het werk hem nog tegen.

Wat ligt nu meer voor de hand dan dat gemeenteleden die in een gelijksoortige situatie verkeren worden toegewezen aan dezelfde ambtsdrager? Natuurlijk, het bij elkaar in de buurt wonen is een gegeven. Maar het is in deze tijd waarin mensen mobiel zijn een minder belangrijk gegeven. En: het behoren tot dezelfde leeftijdscategorie, het hebben van gelijke interesses, het verrichten van dezelfde arbeid is netzogoed een gegeven. Waarom zou de kerk vandaag meer rekening moeten houden met het eerste dan met het tweede gegeven?⁶⁾

Het zou dan ook heel goed kunnen gebeuren, dat aan een ambtsdrager die goed kan omgaan met jongeren en afinititeit heeft met onderwijs en onderzoek een aantal studerende jongeren wordt toevertrouwd. Voordeel hiervan is, dat hij hen begrijpt en goed met hen kan praten. Maar ook, dat hij zich daarin verder ontwikkelen kan. Doordat hij zich niet of minder hoeft te verdiepen in de leefwereld van andersoortige gemeenteleden, kan hij steeds beter thuis raken in wat de studenten bezighoudt. Tegelijk ontlast hij daarmee ambtsdragers, die tegen een bezoek aan een student erg opzien. Dat laatste is overigens geen schande. Niemand kan overal goed in zijn. De broeder die goed met studenten overweg kan, zit misschien wel met de handen in het haar als hij een oud en ziek gemeentelid moet

troosten.

Afhankelijk van de situatie kan het ook goed zijn om een predikant af te zonderen voor dit werk of predikanten aparte catechisaties aan studenten te laten geven. Studenten stellen vaak andere vragen dan werkende jongeren. De laatste begrijpen soms echt niet, waarom de studenten maar doorvragen en nog steeds niet tevreden zijn met de antwoorden die hen zelf wel overtuigen. Zij begrijpen ook niet, hoe de studenten zulke vragen durven te stellen. Omgekeerd begrijpen studenten vaak niet, dat de werkende jongeren zo gauw tevreden zijn niet het antwoord van de predikant.

Overigens is categoriaal pastoraat binnen de Gereformeerde Kerken niet nieuw. In de oude Kerkorde wordt, in Artikel 8, al gesproken over predikanten die dienst doen in "enige particuliere heerlijkheden, gasthuizen, of anderszins." In Artikel 12 van de huidige kerkorde wordt gesproken over een leger- of ziekenhuispredikant. En in dezelfde tijd als waarin H.E.S. Woldring zijn onderzoek deed onder gereformeerde studenten fungeerden in de stad Groningen aparte ouderlingen voor schippers en aparte ouderlingen voor verpleegsters. Het is dan ook geen wonder, dat onder ons de laatste tijd weer stemmen opgaan die pleiten voor categoriaal pastoraat. Uiteraard alleen, als dat nodig is en goed.⁷⁾

Integratie

Een vraag die intussen blijft intrigeren is, of studenten bij speciale aandacht voor hen toch niet nog meer worden losgemaakt van de gemeente waar zij lid van zijn dan nu al het geval is. Is het niet van groot belang, dat zij zoveel mogelijk in deze gemeente worden geïntegreerd? Wanneer dit op goede wijze kan.

is dit een goede zaak. Studenten kunnen **veel** hebben aan andere gemeenteleden, aan het gerijpt geloof van ouderen bijvoorbeeld, en de gemeente kan veel hebben aan hen.⁸³

Toch is het meestal niet eenvoudig om deze integratie tot stand te brengen, want:

- studenten zijn vaak kort in een gemeente en in de tijd dat ze er zijn. **Zijn ze** vaak afwezig;
- studenten besteden veel tijd aan studie en aan de studentenvereniging;
- studenten denken vaak grensoverschrijdend, terwijl veel gemeenteleden de neiging hebben om allerlei grenzen te bewaken;
- studenten hebben er vaak moeite mee om langdurige verplichtingen aan te gaan, terwijl de gemeente daar vaak wel afhankelijk van is.

Veel hangt ook af van wie de student is en hoe de gemeente eruit ziet. Er zijn studenten, die zich al meteen aan het begin van hun studie actief inzetten in een gemeente in de universiteitsstad en die zich daar ook direct in thuis voelen. Er zijn ook studenten die afstand houden. Zij hebben al gauw het gevoel, dat zij in de gemeente **waartoe** zij officieel behoren niet echt hun ei kwijt kunnen. Zij zoeken hun contacten daarom vooral in de studentenvereniging. Die fungeert voor hen in feite als gemeenschap der heiligen.

Intussen is contact met de gemeente **wel** van belang. Uiteindelijk moeten studenten zich ook een beeld vormen van wat het betekent om levend lid van de kerk te zijn. Dat behoort evengoed tot het christelijk geloof. En als ze afgestudeerd zijn en zich elders vestigen, moeten ze in staat zijn om daar te functioneren als betrokken kerklid. Het is **ook wel** duidelijk, dat een echt isolement niet vrucht-

baar is. Dit wordt zowel in oecumenische als in evangelische en bijbelgetrouwe kring beaamd.⁹¹ Wanneer ook maar een gedeeltelijke integratie kan worden bereikt, is dat dus van groot belang. Maar het is volgens mij niet zo, dat speciale pastorale aandacht daaraan afdoet. Eerder geldt het omgekeerde. Studenten zien een studentenouderling en een studentenpredikant als vertegenwoordigers van de kerk. Zij zijn niet zich bewust, dat door middel van hen de kerk zich met hen bemoeit. Als dat op goede wijze gebeurt, wordt de band met de kerk zelfs sterker. Daarbij moeten de bewuste ambtsdragers er natuurlijk wel attent op zijn, dat waar mogelijk contacten tussen studenten en gemeente worden gestimuleerd. De laatste tijd zijn die contacten weer meer mogelijk dan ooit.

Als ergens een aparte studentenpredikant functioneert, kan het goed zijn, dat de studenten die aan zijn zorg zijn toevertrouwd tegelijk lid blijven van de stadsgemeente waartoe zij behoren. De studentenpredikant verricht dan het werk dat specifiek is voor een predikant: het voorgaan in kerkdiensten, het geven van catechisatie, het voeren van pastorale gesprekken. Hij overlegt regelmatig met de ouderlingen, diakenen en pastorale werkers. Eventueel hoeven zelfs niet alle catechisaties aan studenten door hem te worden gegeven. Ook kan hij collega's inschakelen voor gesprekskringen. Op deze wijze wordt zoveel mogelijk winst gehaald uit wat in onze kring terecht is opgemerkt over de eenheid van de gemeente. Ook moet de studentenpredikant goed worden begeleid vanuit de kerk. Op deze wijze kan er een gereformeerd studentenpastoraat tot ontwikkeling komen. Laten we ook vertrouwen hebben. Het Woord van God en Godzelf zijn zo sterk, dat er in

allerlei zelfs heel ingewikkelde situaties telkens weer een weg gewezen wordt.

Kerk en wereld

Tot nu toe hebben wij hoofdzakelijk naar binnen gekeken. Dat is ons als gereformeerden wel een beetje eigen. Wij vinden het meestal gemakkelijker om te praten met iemand die wel, dan met iemand die niet gelooft. Voor gereformeerde studenten geldt dat net zo goed.

Toch zijn er steeds studeerders die lieveling goed in staat zijn om tegenover andere studenten te getuigen van hun geloof en van de kracht van het evangelie. Zij kunnen daarin goed begeleid worden door een ouderling of predikant die de leefwereld van studenten en ook van niet-christelijke studenten kent. Het was ook niet helemaal zonder reden, dat de eerste protestante studentenpastores vooral een missionaire taak ontvingen.

Andere vormen

Bij de speciale zorg die aan studenten gegeven wordt kan gebruik worden gemaakt van bekende vormen: de kerkdienst, het pastorale gesprek, de catechisatie. Wel is het dan **zaak** om hierbij, wat overigens altijd gebeurt, rekening te houden niet met het publiek of het gemeentelid. Wat de kerkdienst betreft hoeft niet overigens niet zo te zijn, dat deze alleen voor studenten gehouden wordt. Het lijkt mij, dat niet goed mogelijk om van tijd tot tijd **één** van de diensten van een stadsgemeente speciaal te richten op hen.

Maar het is niet goed om het per definitie bij de bekende vormen te laten. Nogmaals: de mens is er niet **voor** de structuren, de structuren zijn er voor de mens. Een goed middel voor de begeleiding van studeerders blijkt de gespreks-

kring te zijn. Een gesprekskring die vragen ticspreekt die vooral studenten bezighouden. Studenten willen de antwoorden niet opgelepeld krijgen. Als ze iets accepteren, willen ze daar zelf helemaal achter kunnen staan. Ze willen zelf vragen stellen en, als ei, echt een antwoord is, dat zelf ontdekken. In dat proces zoeken en vinden zij steun bij elkaar. Tegelijk hebben ze daarbij behoefte aan een volwassene of oudere die het gesprek leidt of begeleidt. ¹⁰⁾ Dit middel van een gesprekskring die een aantal avonden draait, kan gemakkelijk in een gemeente met studenten worden ingevoerd. Daarbij kan gebruik worden gemaakt van gaven in, maar ook van gaven buiten de gemeente.

Samengevat

De vraag was of het goed is, dat de kerk aan studenten speciale pastorale aandacht geeft. Het antwoord luidt bevestigend. Studenten vormen een aparte categorie. Daar kan niemand omheen.

Het antwoord op de vraag, hoe deze aandacht vorm moet krijgen moet vooral aan de creativiteit van de kerkenraden en de afzonderlijke ambtsdragers worden overgelaten.

Her hangt helemaal van de concrete situatie af. We mochten niet doorslaan: niet naar een verbod, maar ook niet naar een gebod van categoriaal pastoraat. Wanneer een kerkenraad of individuele ambtsdragers die studenten in hun gemeente of wijk hebben, overtuigd zijn van de verantwoordelijkheid die zij ook voor de studerende leden dragen en iets van hun lecfwereld begrijpen, komt de rest vanzelf. Uit het verleden is immers regelmatig gebleken, dat de echte gereformeerde ambtsdrager het gemeentelid voor wie hij zor-

gen moet altijd nog belangrijker vindt dan de, overigens ook niet onbelangrijke, regels en vaste vormen.

Ds. T.S. Huttenga is predikant van de Gereformeerde Kerk te Groningen-West

- ¹⁾ Vgl. Gen. 1: 26; Col. 7: 10; Jak. 3: 1. Denk ook aan wat Jezus zegt in Mat. 23: 8: "Eén is uw Meester en gij zijt allen broeders."
- ²⁾ A. van den Beukel legt er in zijn publicaties. *De dingen hebben hun geheim; Met andere ogen; Geen beter leven dan een goed leven*; voortdurend de nadruk op, dat wetenschappers slechts een bepaald aspect van de werkelijkheid belichten.
- ³⁾ Zie T.S. Huttenga, "Studenten en hun attestatie" in de *Gereformeerde Kerkbode voor Groningen, Friesland, Drenthe*, 51^e jaargang nr. 17.
- ⁴⁾ Zie *Acta van de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, Leusden 1999*, Barneveld 2000, Artikel 67. De synode van Zuidhorn liccft de regeling gehandhaafd en er een paar wijzigingen in aangeliracht.
- ⁵⁾ Zie voor dit onderwerp U. Luiten, "Jonge nomaden", *De Reformatie*....: T.S. Huttenga: "Jonge gastleden: wat moeten wij met hen?" *Dienst* 48^e jaargang nr. 1: "Jonge gastleden", *GVI infomap voor ambtsdragers*; "Gastleden: een evaluatie", *Dienst* 49^e jaargang nr. 4.
- ⁶⁾ Vgl. G. Dekker, *Zodat de wereld verandert. Over de toekomst van de kerk*. Baarn 2000, 109 v.
- ⁷⁾ Zie E.A. de Roer, *Absalom, mijn zoon, mijn zoon!* Goes 1990, blz. 122-124. M. te Velde, "Werken aan verbetering". *De Reformatie* 69^e jaargang nr. 12, die overigens wel voor jeugd-ouderlingen, maar niet voor een jeugdpredikant pleit. (Overigen is een jeugdpredikant niet hetzelfde als een studentenpredikant, TSH.)
- ⁸⁾ Over dit onderwerp schreef J.M. Burger een lezenswaardig artikel in *Dienst* 49^e jaargang nr. 5: "Studenten & gemeente: studici en integrereti".
- ⁹⁾ Zie E.Th. Thijs, "Studentenpastoraat

en kerk", in *Studeren, een stuk van je leven!*

Pastorale verkenningen in de wereld van de universiteit. Onlei redactie van C. Stam en D. Tieleman. En R. van Loon, I. Visser: *Student en gemeente*, Kampen 2002

- ¹⁰⁾ De waarde die de gesprekskring voor studenten hebben kan, wordt aange-tooid door D. Tieleman, *De dienst van de kerk in de wereld van het hoger onderwijs*, Ainstcrdam 1984, zie met name hoofdstuk VI.

uit de kerken

Beroepbaar! Kandidaten:

E.J. Meijer, Andoorn 99,8265 KK Kampen, 038-3323909, e-mail: ejmeijer@wxs.nl.
H.I. Boersma, Esdoornhof 137, 8266 GE Kampen, tel. 038-3330281, e-mail: hj_boersma@sol-con.nl
H.J. Lopers, Broederweg 28,8261 GT Kampen, 038-3328247, e-mail: hjlopers@hetnet.nl

Predikanten:

H. Ros, Schumannlaan 6,7522 KE Enschede, 053-4355547.
J de Wolf, Mignonpad 22,381 h ET Amersfoort, 033-4728793
P.F. Lameris, Westerstraat 300, 7522 DK Enschede, 053-4360112

¹⁾ Nieuwe opgaven en wijzigingen: H.Prins, tel. 0546-870843

REFORMATIE OF TIJDELIJKE TWIST?

C. Hoksbergen

Samenspreking: ja of nee?

In dit artikel willen we speciaal aandacht geven aan de verschillen van inzicht rond de vraag of er **moet** worden samengesproken met de synodale kerken, ja of nee.

Aan die vraag ligt dikwijls ten grondslag de vraag of de Vrijmaking gezien **moet** worden als een reformatie of als een 'tijdelijke twist'.

Er zijn in de beginjaren na de Vrijmaking **wel** meer meningsverschillen aan te geven. Bijvoorbeeld over de band van de kerken aan elkaar. Moet die band gezien de ellendige hiërarchische ervaringen nu maar zo los mogelijk? Of toch de 'oude' regels van de K.O.?

We willen ons nu beperken tot liet onderwerp 'samensprekingen'.

Na de Vrijmaking is er meer dan twintig jaar verschil van mening geweest over de bovenvermelde vraag, wat betreft het **samenspreken** met de synodale kerken.

Er zijn globaal drie periodes aan te wijzen waarin die meningsverschillen hoog oplopen.

In die drie periodes is steeds sprake van georganiseerde acties binnen de Gereformeerde Kerken om toch te komen tot samenspreken.. We geven ze even kort aan.

Als eerste moeten genoemd worden de zogenaamde Oosterbeekse conferenties. Die worden gehouden al **kort** na de Vrijmaking in de jaren 1948-1949. Een tweede actie is geweest in 1961. Dan verschijnt er een

'Open Brief van o.a. drs.G.Puchinger, als reactie op besluiten van de Gereformeerde synode van Assen.

Deze synode had geconstateerd, dat er geen uitgangspunt was om te gaan samenspreken met de synodale kerken.

Puchinger c.s. zetten de aanval in tegen de besluiten van de synode van Assen

De derde actie betreft de heken- de 'Open Brief uit 1966. Deze actie heeft geleid tot het ontstaan van de Nederlands Gereformeerde Kerken.

In dit artikel willen we de eerste twee 'acties' in de periode rond 1948-1949 en de kwesties in de periode rond 1961, wat nader bekijken. Na het geven van een algemene achtergrond zal in het kort iets over de beide zaken worden gezegd.

De derde crisis rond de 'Open-Brief' komt in een volgend artikel aan de orde.

Rondblik

Na de oorlog is er de eerste jaren heel hard gewerkt aan de opbouw van ons land.

Men steekt samen de handen uit de mouwen en er is sprake van een tijd van herstel en vernieuwing. Toch lijkt de oude politieke situatie van voor de oorlog te worden hersteld.

De ontzuiling mislukt voorlopig en er **volgt** een periode van rooms-rode samenwerking.

Rond 1960 gaat dat beeld veranderen. De tijd van de confessioneel-liberale samenwerking begint. De roerige jaren zestig brengen de samenleving in

beweging.

Het verzet tegen de 'oude' machten is fel.

Radicale jongeren trekken van leer tegen de oudere generatie. Deze oudere generatie had de ellende van de oorlog meegemaakt en zich ontworsteld aan de armoede in die eerste naoorlogse jaren. De jongeren verwijten hen nu een consumptiementaliteit en een materialistische instelling. Er is sprake van een gezagscrisis en van een protesthouding.

Vrijmaking-Wederkeeren proces

Binnen de Gereformeerde Kerken (om verwarring te voorkomen in het vervolg GKV) is het vanaf het begin onrustig geweest. Bij het rondkijken in het kerke-lijk leven van die dagen is het goed om vast te stellen, dat de Vrijmaking niet gezien moet worden als een enkele, op zichzelf staande daad. Het vrijmaken van een verkeerde leer en van een verkeerd synodaal hiërarchisch optreden moet gezien in het bredere kader van 'beking', van 'wederkeer'.

De Acte van Vrijmaking uit 1944 (net als de Acte van Afscheiding) geeft helder aan dat we moeten spreken van 'wederkeer'. En met wederkeer wordt dan bedoeld een doorgaande activiteit. Een belangrijke stap in een proces is gezet (de Vrijmaking), nu ook verder op de weg van de wederkeer. Dat wil zeggen, zoals de Acte het zegt:

"komen tot herstel van het ver-

broken verband der geloovigen en der kerken in onmiddellijken terugkeer tot de gehoorzaamheid van Christus, gelijk deze gehoorzaamheid tot voor het jaar Onzes Heeren 1942 onder ons op grond van Gods woord gekend en beleiden werd in de aangenomen formulieren van eenigheid en in kerkenordening, en in deze alleen."

Zo gezien is de wederkeer in de vrijmaking niet los te maken van de reformatorische beweging in de dertiger jaren. De 'reformatorische beweging' in de Vrijmaking is dus niet op te vatten als een historische eenmalige gebeurtenis, maar als een onderdeel van een proces.

De vrijmaking is een deel van het proces van 'wederkeer'. A. Janse schrijft in de jaren dertig in zijn boek 'Rondom de Reformatie': *"Dit boek gaat er vanuit, dat re. inderdaad een reformatorische beweging, d.w.z. een wederkeer tot het Woord is op verschillende punten."*

En die wederkeer is niet het werk van mensen, maar is volgens Janse het werk van God. Niet alleen Schilder heeft in de dertiger jaren geijverd voor een 'doorgaande reformatie' en 'wederkeer'. Ook mensen als de hoogleraren dr. H. Dooyeweerd en dr. D. Th. H. Vollenhoven steunen hem in zijn strijd om de doorgaande reformatie.

Deze doorgaande reformatie en die wederkeer worden in de dertiger jaren door de leidinggevers de voormannen fel bestreden. Gangbare meningen worden immers aangetast.

Als na de reformatorische daad van de Vrijmaking opnieuw wordt gesproken over doorgaande reformatie, dan moeten we niet vergeten dat de voorstanders in hoofdlijnen willen aansluiten bij de reformatie van de dertiger jaren.

Dat proces van 'wederkeer' na de reformatorische daad van de Vrijmaking gaat dan wel een

breed effect krijgen in heel het leven. Dat roept opnieuw om heel andere redenen, binnen de GKV veel verzet op. Op die 'doorgaande reformatie' kunnen we later terug.

Wat besluiten de kerken over samenspreken?

Al in 1946 komt op de GKV synode van Groningen de vraag over samenspreken aan de orde. Op tafel ligt een verzoek van de synodaal Gereformeerde Kerken om te komen tot samenspreking. Over die vraag wordt door prof. dr. K. Schilder een lijvig rapport geschreven onder de titel: *'Samenspreking, ja of neen?'*

De synode stelt zich unaniem achter dit rapport. Kern is daarbij dat de synode zich positief wil opstellen. Voor alle duidelijkheid en om alle gemeenteleden te kunnen laten meeleven besluit de synode dat men zich daarom voorlopig wil beperken tot schriftelijk overleg.

Deputaten worden henoemd en die worden zelfs gemachtigd om, als dat nodig is, een aparte synode bijeen te roepen.

Het verhaal dat men van vrijgemaakte zijde absoluut niets wilde, is dus niet waar. Wel wil men eerst schriftelijk doorpraten over de oorzaken van de breuk, de verkeerde besluiten en de hiërarchie.

Van synodale zijde wordt het voorstel van schriftelijk contact over die zaken verontwaardigd van de hand gewezen, men wil absoluut niet 'eigen gelijk' ter discussie stellen.

De besluiten binnen de synodale kerken ('vervangingsformule') geven helaas duidelijk aan dat de synodale synode geen duimbreed toegeeft. Men spreekt zelfs over de in de jaren 42-44 genomen besluiten, als 'zegenrijk en samenbindend'.

De pogingen van de synodaal Gereformeerde Kerken om te

komen tot samenspreken moesten daarom wel tegen die achtergrond worden gezien.

Op de GKV-synode van 1948 in Amersfoort zijn toch een aantal brieven binnengekomen vanuit de kerken om het contact met de synodale kerken aan te gaan. Zo is er bijvoorbeeld een brief van ds. B. A. Ros, een vrijgemaakte-gereformeerde legerpredikant. De synode neemt deze brief voor kennisgeving aan, omdat er een voorstel in staat.

Wel ontvangt de schrijver liet rapport van de commissie over deze zaken.

Verder wordt ook uitgesproken, dat de bereidheid er nog steeds is tot contact, als er sprake is van een verandering binnen de synodaal gereformeerde kerken, zodat de werkelijke geschillen kunnen worden besproken.

Oosterbeek-conferenties

Daarna organiseert ds. B. A. Bos met enkele anderen de conferenties in Oosterbeek. Ds. Bos had zich in 1943/1945 als lid van de synode van Utrecht fel verzet tegen de schorsing van prof. dr. K. Schilder. Ds. Bos wordt dan als lid van de synode geschorst en hij wordt zo een vrijgemaakte van het eerste uur. Dat hij nu juist gaat pleiten voor particuliere samensprekingen wordt door velen ervaren als een verloochening van de Vrijmaking.

In eerdere publicaties had ds. Bos overigens ook al duidelijk gemaakt, dat hij de Vrijmaking een ongegronde breuk vindt, die zo snel mogelijk moet worden hersteld. Reide partijen moeten schuld belijden en de struikelblokken opruimen.

De conferenties in Oosterbeek zijn besloten en bestemd voor een beperkt aantal personen uit de GKV en de synodaal Gereformeerde Kerken.

Hel gevolg van deze conferenties is geweest, dat ds.B.A.Bos en enkele duizenden medestanders zich weer aansluiten bij de synodale kerken. In feite hebben ze volledig gebogen voor het synodale juk van leerbesluiten en tuchtmaatregelen. Artikel 31 wordt zo uitgelegd, dat de synode uiteindelijk beslist, maar dan wel 'tolerant' zal zijn.

Intussen hebben deze conferenties en de discussies erom heen wel gezorgd voor veel onrust binnen de Gereformeerde Kerken.

Als reactie hebben verschillende synodaal Gereformeerde kerken daarna namelijk plaatselijk pogingen tot samenspreking ondernomen. Maar dan dikwijls onder de voorwaarde, dat een streep door het verleden zal worden gezet en dat de 'winst' van de laatste jaren moest worden bewaard. In feite wil dat zeggen: verder op het synodale spoor.

Toch blijven binnen de GKV steeds weer stemmen opgaan om te komen tot samenspreking. Het in die dagen opgerichte blad *Contact* verzet zich niet alleen scherp tegen de zogenaamde 'doorgaande reformatie', maar geeft in dat kader ook veel aandacht aan samensprekingen. De schrijvers in *Contact* zeggen nadi-ukkelijk wel vrijgemaakt te willen blijven, maar tegelijk te willen streven naar samensprekingen om zo de synodale kerken ook op te roepen tot beke-sing.

Als de synode van de synodaal Gereformeerde kerken in 1959 in *Utrecht* de *vervangingsformule van 1946* terzijde stelt, menen velen dat es nu toch in eik geval weer mogelijkheden zijn om samen te spreken.

Men brengt dan echter onvoldoende in rekening, dat de synode er bij overwoog, dat de leeruitspraken wel zegenrijk en

samenbindend hadden gewerkt. En in het slot van de synodale synode uitspraak wordt bepaald, dat de inhoud van de vorige leeruitspraak 'in geconcentreerde vorm' dient gehandhaafd te worden.

De 'Open Brief' van Puchinger c.s. in 1961

Toch zijn velen binnen de GKV nog steeds heel optimistisch over de mogelijkheden om weer samen te spreken. Ze hopen dan ook dat op de GKV synode van Assen in 1961 de Gereformeerde Kerken een handreiking zullen doen in de richting van de synodale kerken.

In *Contact* wordt er van uitgegaan dat het nu op deze synode van Assen moet gebeuren.

Een weigering van de vrijgemaakte kant om samen te gaan spreken zal, volgens de schrijvers in *Contact*, voor veel ellende gaan zorgen.

De synode van Assen van de GKV wijst echter samenspreken met de synodale kerken duidelijk af. Immers de leeruitspraketi en de tuchtmaatregelen zijn door de synodale synode niet als verkeerd aangewezen. Integendeel, ze worden nog steeds verdedigd.

Voor *Contact* zijn de uitspraken van Assen een duidelijke anticlimax.

Dan verschijnt er een 'Open Brief' van drs.G.Puchinger en anderen. Deze brief is gericht aan dr.H.N.Ridderbos en prof.J.Kamphuis en wil oproepen tot ernstige bezinning. In de brief veroordeelt men de besluiten van Assen in scherpe bewoordingen en men spreekt van een 'verwaten stijl'. Ook wordt geschreven over een *faillissement* van de vrijgemaakte kerkgemeenschap, waarin men nog wel zijn plaats wil innemen, maar tegelijk het recht van 'religieuze oppositie' opeist. Kort

daarna hebben Puchinger en verschillende van zijn medestanders zich overigens aangesloten bij de synodaal Gereformeerde kerken.

Niet alleen in 'Contact', maar ook in het in 1956 opgericht blad 'Opbouw' wordt het afwijzen van samensprekingen veroordeeld. Men is van mening, dat de bindende leeruitspraken weg zijn. Dus kan er weer vrij worden samengesproken. En of de Vrijmaking een 'reformatie' is geweest, moet de toekomst leren, schrijft prof.dr.H.J.Jager in *Opbouw*.

De GKV hebben er in de loop van de jaren geen twijfel over laten bestaan, dat ze de Vrijmaking als een 'reformatie' als een 'wederkeer', als een werk van de Here zien, als een genadegave van God' (prof.dr.K.Schilder al in 1951 in 'De Reformatie'). Meerdere GKV synodes hebben er daarom ook bij de synodaal Gereformeerde kerken op aangedrongen schuld te belijden over de echte twistzaak, namelijk over de bovenschriftuurlijke leeruitspraken en het hiërarchisch optreden.

Daarvan is echter geen sprake. Vandaar dat de GKV steeds hebben uitgesproken, dat met droefheid moet worden geconstateerd, dat de 'twistzaak' niet is weggenomen, omdat de synodaal gereformeerde kerken voor de Here over die twistzaak geen schuldbelijdenis hebben gedaan. Maar het blijft voorlopig onrustig binnen de GKV over deze zaken.

Daarover een volgende kees meer.

Drs. C. Hoksbergen is o.a. oud docent van de Gereformeerde Hogeschool in Zwolle en studieleider-coordinator van de Opleiding Gereformeerde Godsdienstleraren M Zwolle

GS ZUIDHORN VOORLOPIG KLAAR – NU DE KERKEN AAN HET WERK!

H. Veldman

Zaterdagmiddag 28 september jl. heeft synodevoorzitter dr. E.A. de Boer met hamerslag de synode van Zuidhorn-2002 provisorisch, d.w.z. voorlopig gesloten. Naast een grote groep kerkleden had het Gereformeerd Gronings Mannenkoor – dirigent Piet Zuidhof – gezorgd voor goed gevulde publieke tribunes. Met indrukwekkende koorzang kreeg de slotzitting een bijzonder feestelijk tintje. In meer dan één toespraak klonk een dankbare toon door voor al het goeds dat de synode in de maanden van tjaar vergaderen had ontvangen: genade, vrede, inzicht, fijngevoeligheid, voorzichtigheid, doortastendheid en saamhorigheid – allemaal geschenken van Gods Geest. Cadeaus uit de hemel voor een kerk 'die leeft van de geef'. En ook om er als kerken vervolgens dankbaar mee aan het werk te gaan. Met her grote doel voor ogen: de dienst die God van Zijn kinderen vraagt weer trouw te gaan uitoefenen.

En al is er zeker wel het besef dat niet elk besluit op volle instemming kon rekenen – toch war de broederlijke saamhorigheid in geen enkel opzicht daarvan het slachtoffer. Met de nu genomen besluiten komt de synode naar de kerken toe in de stellige hoop dat ze goed mogen landen in de kerkenraden en in de gemeenten. Ell dat ook daar de saamhorigheid versterkt zal worden.

Heroverweging Open Brief ?

De reden voor het provisorisch sluiten van de synode van Zuidhorn ligt in het feit dat besloten is – na lang beraad – om de vragen over de Open Brief van 1966 (naar aanleiding van een verzoek

van de Particuliere Synode van Holland-Noord in reactie op een revisieverzoek van br. Van der Weijden) door een cigeii synodecommissie te laten onderzoeken om er in januari 2003 een besluit over te nemen. Eigenlijk betreft het nu een vooronderzoek naar de wenselijkheid en de uitgebreidheid van de vraag om heroverweging van de kwesties die geleid hebben tot de kerkstrijd van 1967-70 en het ontstaan van de Nederlands Gereformeerde Kerken.

Zo'n heroverweging zal zeker uitlopen op de vraag naar de verantwoordelijkheid voor de breuk in 1967, en dus naar 'onze' mogelijke schuld die als zonde voor Gods aangezicht zou moeten worden erkend en beleden. Om daarin zuiver en goed te handelen moet er nauwkeurig bekeken worden hoe de kwesties lagen en waarover het uiteindelijke onderzoek over moet gaan. Daarom wordt allereerst bezien welke besluiten van de synode van Amersfoort-West (1967) en Hoogeveen (1969-70) door ons tegen liet licht moeten worden gehouden.

Bereidheid

Het is intussen geen vraag of een gereformeerde synode (ook in 2003) de schuldvraag niet onder ogen zou willen zien. En bij geconstateerde fouten en onjuistheden die te erkennen en te belijden. Ook als het gaat om de herinterpretatie van de Open Brief. De bereidheid daartoe en de openheid daarover is buiten kijf. Maar het zal wel absoluut duidelijk moeten zijn over welke zaken dan schuld zal moeten worden

beleden. We moeten nu dus wachten tot begin volgend jaar hoe de synode hierin verder handelen wil.

Intussen is de zaak allereerst van 'binnenkerkelijk' belang: er zijn nogal wat kerkleden die hun twijfels hebben over de manier waarop de Open Brief is gehanteerd in de kerkgemeenschap tijdens de jaren 1967-1970. Zij zouden graag weten hoe een synode vandaag de bewuste brief interpreteert. Dat daarbij in onze beoordeling een zekere verschuiving in historisch perspectief zal voorkomen, moeten er intussen wel in verdisconteren. We moeten natuurlijk wel bezig gaan vanuit de toen bekende en samen overgenomen normen en regels en niet gaan werken met hedendaagse beoordelingscriteria.

Overigens zal het resultaat van dit commissiewerk ook zijn dat de Nederlands Gereformeerde Kerken signalen ontvangen hoe onze kerken willen werken aan mogelijk grotere helderheid over het verleden. Daarbij zijn m.i. twee zaken van wezenlijk belang: a). het is een zaak van erkenning van het historisch geworden dat we de geschiedenis niet over kunnen doen; b). de beide kerken hoeven het ook niet eerst eens te worden over het verleden; als men wil blijven werken aan kerkelijke eenheid is daarvoor eerst basale eenheid nodig en dan is een omstreden historische kwestie een zaak van lagere prioriteit.

Periode van verootmoediging
De kerken zullen van de synode een oproep ontvangen om een periode van 'schuldbelijdenis, verootmoediging en vernieuwing van

het verbond als gemeente van de Here' in te gaan. Deze zaak van diepe ernst heeft betrekking op een viertal scherpe en schokkende aandachtspunten. 1. De problematiek van huwelijksmoeilijkheden en echtscheiding. 2. De verdrietige noodzaak voor het instellen van een meldpunt en klachtencommissie wegens seksueel misbruik in pastorale relaties. 3. De conflicten tussen predikant enerzijds en kerkenraad en gemeente anderzijds, waardoor de kerken een kwetsbaar imago krijgen en het ambt van predikant negatief wordt gewaardeerd. 4. De onvrede over liturgische vernieuwingen heeft wel eens schade berokkend 'aan de eerbied en de vreugde die de dienst aan de Here behoren te kenmerken'.

Alles bijeen genomen: genoeg redenen voor gezamenlijke veroortmoediging tegenover de Here God en een oprechte smeekbede om vernieuwing van onze omgang met Hem en met elkaar.

Theologische Universiteit nog eens

In de laatste zittingsweek werden nog twee zaken in verband met de TU door de synode besproken. De kwestie van de subsidie werd afgehandeld met de opdracht aan de curatoren om zo exact mogelijk in kaart te brengen of en voor welk bedrag er een (aanvullende) subsidie van het ministerie van OCW voor de TIJ kan worden verkregen. Het betreft dus een onderzoek naar de mogelijkheid van subsidie. De volgende synode zal dan een beslissing neemen over het al of niet aanvaarden van overheidsgelden. In die tussentijd (vanaf nu tot begin 2005) kunnen de kerken zich dus ook bezinnen op dit vraagstuk.

Een andere zaak die zijn beslag kreeg was de instelling (voor een periode van zes jaar) van een bijzondere leerstoel aan de TU, bedoeld voor het ADC (= Archief- en Documentatie Cen-

trum) te Kampen. De door curatoren te benoemen hoogleraar – waarschijnlijk de directeur van het ADC – krijgt tot taak het begeleiden van promotieonderzoeken die betrekking hebben op de geschiedenis van de Gereformeerde Kerken in Nederland (19de en 20ste eeuw). Deze leerstoel, die hinnenkoren zal worden 'bezet', betekent een welkome versterking van het wetenschappelijke apparaat van de TIJ. Overigens heeft de instelling ervan niks te maken met de subsidievraag: zoals al eerder gemeld zijn aan deze leerstoel niet meer kosten verbonden dan nu door het ADC worden gemaakt.

De volgende synode: Amersfoort-Centrum

Een van de laatste besluiten van de GS-Zuidhorn betrof de aanwijzing van de kerk voor het houden van de volgende GS. Dni wordt nu Amersfoort-Centrum (en niet Dalfsen dat zich eerst wel beschikbaar had gesteld), wat te maken heeft met de sterk levende wens tot een centraal gelegen vergaderplaats met vaste accommodatie. Zuidhorn lag excentrisch, hoewel de accommodatie prima functioneerde. Ook werd de nieuwe manier van vergaderen (o.a. het beperkt houden tot twee dagen) algemeen als positief ervaren. Het gebruik van moderne communicatiemiddelen heeft de vergadertijd van de synode zeker bekort. Het probleem van gecrashte computers – soms door ouderdom, soms door een virus – was voor een enkeling een akelig gebeuren. Veel dank is uitgesproken aan het adres van het secretariaat van Jan Knol en de daarin opererende medewerkers. Tevens kreeg het kosterscehtpaar Gerrit en Aly Bos bijzonder veel lof toegezwaaaid voor de hartelijke verzorging van de synodeleden en de vele gasten die Zuidhorn aandeden.

Zieken

De synode heeft helaas nauwelijks één keer kunnen vergaderen met alle primi-afgevaardigden. Al vanaf de start werd het – door ziekte thuis – voor br. Bakker uit het Zeeuws-Vlaamse Hoek bijna onmogelijk mee te doen aan het synodewerk. Na enkele weken werd dr. Wilschut (Assen) getroffen door een hartaanval: hij was nu zover hersteld dat hij de slotzitting van de GS kon bijwonen. In de zomervakantie werd ds. Groenenberg opgenomen in het ziekenhuis: hij heeft nu twee operaties achter de rug die hem mogelijk weer in redelijk goede staat zullen brengen om zijn dienst als predikant te verrichten. Wij goecten hem vanaf deze plaats en wensen hem het allerbeste onder de zegen van de Here toe. Ook br. Van de Groep kwam op een ziekenhuisbed te liggen (nota bene bij ds. Groenenberg op dezelfde kamer), maar hij kon later weer de snelweg naar Zuidhorn berijden, nadat zijn rugblessure weer zo goed als verholpen was. Alle andere personele wisselingen in de bezetting van de synodestoelen laat ik hier nu maar rusten. We waren gestart als een groep 'losse' afgevaardigden – maar we mochten als een hecht team, in sterke verbondenheid aan elkaar de klussen klaren die ons werden voorgeschoteld. Voor al het verrassende dat we daarin meemaakten danken we onze machtige God die Zijn Verbond gedenkt en Zijn werk niet laat varen. In die zekerheid hebben we voorlopig afscheid van elkaar genomen en hopen elkaar in 2003 terug te zien.

Op dat moment zullen alle Gereformeerde Kerken in Nederland hun werk hebben moeten doen ter ratificering van de synodebesluiten van Zuidhorn-2002. Of artikel 31 KO nog in werking wordt gezet, zal men in Amersfoort-Centrum wel merken.